

Ю.О.Будас
кандидат педагогічних наук
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)
busyulya@bigmir.net

ВПЛИВ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ НА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Постановка проблеми. Вища освіта України вкотре зазнає суттєвих змін, метою яких є не лише підвищення якості освітянських послуг, але й фундаментальне оновлення та модернізація програм підготовки фахівців. Чільне місце надається вивченню іноземних мов, особливо англійської, володіння якою є не забаганкою роботодавців, а вимогою часу, котра не піддається сумніву. Іншомовна професійна компетентність виявляється однією із головних складових профілю фахівця і вважається запорукою здійснення успішної та перспективної професійної діяльності. Проблемою формування іншомовної професійної компетентності переймається нині численна кількість дослідників у світі, котрих цікавлять теоретичні, практичні й методичні аспекти її набуття й розвитку. Особливо гостро постає питання оцінювання іншомовної професійної компетентності. Перехід від авторитарних методів викладання повинен зумовити зміни в методах, цілях та засобах оцінювання. У сучасному світі відбувається трансформація оцінки як єдиного інструменту оцінювання. Відгук або зворотній зв'язок, взаємооцінювання, самооцінювання, динамічне оцінювання облаштовуються як сучасні дієві засоби тлумачення отриманих студентами знань, вмінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом використання зворотного зв'язку як форми оцінювання сформованості іншомовної компетентності та корекції набутих знань, а, отже, активного навчання, інтенсивно досліджується науковцями різних країн. Зворотній зв'язок як складова формуючого оцінювання протиставляється підсумковому оцінюванню (Дж.С.Алдерсон [6]), вважається дієвим щодо пробудження

пізнавального інтересу, опанування іноземною мовою (Дж.Хетті [7] пропонується для коригування знань, вмінь і навичок на різних рівнях мовленнєвої компетентності (О.Інбар-Лурі [8], Ліу Лі [10], П.Лайтбаун, Н.Спада [9], Р.Лістер, Л.Ранта [11]). Питання взаємозв'язку “ викладач – студент ” у навчальному процесі вищої школи висвітлюється в дослідженні Т.Божук і Л.Малик [1]. Сконцентрували свою увагу на ролі усного коригувального зв'язку у навчанні студентів іноземної мови О.Назола [4].

Метою статті є дослідження впливу зворотного зв'язку на формування іншомовної професійної компетентності студентів та встановлення дієвих способів його використання для позитивного впливу на процес опанування студентами іноземними мовами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до попередньо здійсненого дослідження “ професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців – це комплекс знань професійної лексики, умінь й навичок для адекватного використання англійської мови відповідно до професійної чи науково-дослідницької ситуації, пошуку необхідної для роботи чи самоосвіти інформації з іншомовних джерел ” [2, с.46] Увага дисциплін, спрямованих на формування професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців, зосереджена на удосконаленні здатності студентів до адекватного використання англійської мови відповідно до професійної, науково-дослідницької чи ділової ситуації, вмінь отримувати необхідну для роботи інформацію з іншомовних джерел. Науковці Дмитренко Н., Петрова А. [3] вважають, що для розвитку іншомовної компетентності поза мовним оточенням, “ недостатньо наповнювати заняття умовно-комунікативними або комунікативними вправами, які дозволяють розв'язувати комунікативні задачі. Важливо запропонувати студентам мислити, вирішувати проблеми, які породжують думки, міркування над можливими шляхами рішення цих проблем для того, щоб студенти акцентували увагу на змісті висловлювання, щоб у центрі уваги була думка, а мова виступала у своїй прямій функції формування і формулювання цих думок” [3, с.25]. Використання проблемних ситуацій, рольових та ділових ігор, кейсів і

т.д. на заняттях потребує змін у взаємовідносинах між викладачем й студентами, засобах оцінювання навчальної діяльності студентів. Авторитарне виставлення балів за творчу роботу, критичне міркування щодо певної проблемної ситуації, акторське перевтілення й розігрування запропонованої ролі в ситуації, видається недоречним і незадовільним, оскільки спотворює очікуваний педагогічний ефект від запровадження інноваційних методів навчання. Оцінювання засобом зворотного зв'язку пропонується нині як один із найпотужніших прийомів, котрий в змозі змінити ставлення студентів до вивчення іноземних мов, посприяти формуванню іншомовної професійної компетентності.

У науковій літературі зворотній зв'язок або відгук ототожнюють із інформацією, котру надає особа (вчитель, батько, колега, однокласник і т.д.) щодо певної діяльності. Відгуки різняться за своєю спрямованістю, типом та наслідком. Найчастіше вітчизняні дослідники прирівнюють зворотній зв'язок до реакції викладача на помилку студента. Досі не існує одностайної думки щодо доцільності миттєвого усного реагування на помилку, його форми та виконувача. Ліу Лі [10] простежувала три основних типи комунікативних відгуків: експліцитні або прямі відгуки, перефразування (імпліцитний зворотній зв'язок) та підказки. Прямий зворотний зв'язок - це чітка вказівка на помилку і миттєве її виправлення. Перефразування – це імпліцитний зворотній зв'язок, у якому викладач переформулює неточні форми. Підказки спонукають студента до усвідомлення зробленої помилки й самостійного її виправлення. О. Назола [4] наголошує, що хоча викладачі схильні до застосування прямого зворотного зв'язку, оскільки він швидко спонукає до дієвого і правильного використання мовної структури, непрямий (імпліцитний) зворотній зв'язок виявляється більш продуктивним і сприяє досягненню студентами кращих результатів.

Науковці заперечують можливість застосування єдиного типу коригувального зворотного зв'язку. Реакція викладача на помилку залежить від багатьох чинників. Згідно з дослідженнями вчених перефразування залишається найпоширенішим типом усного реагування на помилку і залежить

від комунікативної зорієнтованості заняття й рівня іншомовної компетентності студентів. Науковці [4; 12] вказують на той факт, що студенти із низьким рівнем іншомовної компетентності схильні не зауважувати або частково помічати перефразування чи підказки та коригувати відповідно власні помилки. Дослідники погоджуються щодо необхідності співвіднесення ефективності коригувального зворотного зв'язку із рівнем сформованості іншомовної компетентності студентів. До чинників, котрі негативно впливають на дієвість використання коригувального зворотного зв'язку слід віднести недостатній рівень мовленнєвої підготовки студентів, а також використання лексичних, граматичних, синтаксичних форм поза межами їхньої іншомовної компетенції.

Дозволимо собі зауважити, що виправлення помилок прямо чи опосередковано без надання супутньої інформації є простим реагуванням на помилку. Коригувальний зворотний зв'язок відрізняється від виправлення викладачем помилки студента наявністю огляду помилки, котрий заповнює прогалини між вивченим, зрозумілим та тим, що необхідно ще засвоїти. Зворотний зв'язок – це практичні поради щодо усунення недоліків, помилок, враження викладача щодо старанності, відповідальності студента, рекомендації з покращення організації навчальної діяльності, наголошення успіхів, підбадьорення в разі невдачі, спонукання до більш активних занять. Відповідно до здійсненого дослідження нехтування зворотнім зв'язком здебільше негативно впливає на формування іншомовної професійної компетентності студентів, удосконалення їхніх мовленнєвих навичок.

На формування іншомовної професійної компетентності студентів – засобом зворотного зв'язку впливає не лише тип зворотного зв'язку, але й низка інших факторів, серед яких особливо слід виокремити особистість викладача; його знання сучасних форм оцінювання, використання коригувального зворотного зв'язку; професійні навички оцінювання; вміння передбачати реакцію студентів на виправлення. Ці та інші фактори складають основу оцінювальної компетентності викладача. З огляду на зміни у ставленні

до ролі оцінювання в навчанні, необхідні для здійснення оцінювання компетенції викладача також потребують оновлення й переосмислення.

Для Інбар-Лурі [8, с.389] оцінювальна грамотність вчителя – це здатність запитувати й відповідати на вирішальні запитання щодо мети оцінювання, відповідність інструменту оцінювання, умов тестування, а також дій чи заходів, котрі будуть відповідно до результатів. Віліс [12, с.242] вважає, що оцінювальна компетентність викладача – це динамічна, залежна від контексту навичка вчителів, котрі виражають і співвідносять знання між собою та з учнями, в процесі запровадження, розвитку та практики оцінювання для досягнення навчальних цілей учнів.

Романишин І. погоджується із поглядами українських науковців під керівництвом Ніколаєвої С. щодо контрольно-оцінювальної компетентності вчителя іноземних мов та доповнює їхнє бачення “ як складне, багаторівневе утворення, основу якого становлять професійні (предметно-теоретичні, психолого-педагогічні, дидактично-методичні) знання, мовні та мовленнєві іншомовні комунікативні компетенції, компетенції з контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів, знання й вміння організації ефективної педагогічної взаємодії підчас корективної діяльності, вміння здійснювати рефлексію власної контрольно-оцінювальної діяльності та планувати її удосконалення, вміння аналізувати й оцінювати таку ж діяльність колег і, за необхідності, надавати їм практичну допомогу ” [5, с.111].

Тобто, оцінювальна компетентність викладача – це обов’язкове поєднання 1) професійних знань щодо оцінювання навчальної діяльності студентів; 2) вмінь організації різного виду контролю навчальної діяльності студентів, обґрунтованого й неупередженого оцінювання, розробки матеріалів для здійснення поточного й рубіжного контролю знань студентів; 4) навичок використання зворотного зв’язку для залучення студентів до коригувально-оцінювальної діяльності 3) психологічної готовності викладача до контрольно-оцінювальної діяльності.

Відповідно до висновків науковців, спостережень за навчальним процесом та досвіду опитаних викладачів, загалом виявляється неможливим вести мову про найкращий вид зворотного зв'язку, оскільки для кожної окремої людини за певних обставин є позитивним певний вид, котрий може водночас виявитися для іншої особи неприйнятним або згубним. Зворотній зв'язок є вкрай індивідуалізованим, оскільки важко передбачити, як кожна окрема людина відреагує на допущену помилку та зауваження з цього приводу. Чимале значення відіграють професійні навички оцінювання та коригування викладача, його здатність психологічно передбачити реакцію студента на привселюдне виправлення та відмовитись від миттєвого реагування, якщо це виявляється за певних обставин образливим чи принизливим. Психологічна готовність викладача до надання зворотного зв'язку визначається сукупністю психологічних властивостей, базовими компонентами якої є почуття емпатії, педагогічний такт, спостережливість, критичність мислення, самооцінка, рефлексія.

Вкрай важливим є чутливість викладача до особистісних рис студента, його емоційного стану, котра дозволяє підштовхувати та спонукати одних та обережно стримувати власну реакцію стосовно інших. “ Сприятливе психологічне середовище на заняттях іноземною мовою, гуманістична парадигма учіння, особистісно-зорієнтований підхід та особистість викладача виявляються найліпшим підґрунтям для залучення будь-яких методів чи технологій для формування професійної іншомовної компетентності ” [2, с.45]. Налагодження доброзичливих відносин зі студентами посилює їхню довіру, позитивно позначається на сприйнятті виправлення помилок. Студенти не вбачають у цьому упереджене ставлення викладача, а тому більш схильні до необхідної очікуваної реакції. Зв'язок є зворотнім, оскільки він здійснюється не у вакуумі. Викладач, котрий відреагував на помилку, чекає певної реакції з боку студента. Якщо такої реакції немає – немає зворотного зв'язку.

До негативних чинників, які спричиняють автоматичне виправлення помилок без надання коригувальної інформації слід віднести брак часу

викладача, велику кількість студентів у групі. Проте подекуди є більш глибокі причини, котрі унеможливають зворотній зв'язок викладача і студентів. Серед них – байдужість до стану знань студентів, незацікавленість у покращенні рівня їхньої мовленнєвої компетентності, формальне ставлення до викладання. Викладачі, котрі мають проблеми особистісного характеру, низьку самооцінку, авторитарні погляди щодо взаємодії зі студентами, стереотипи у вирішенні педагогічних завдань, не особливо переймаються наступними діями студента, його реакцією, наслідками виправленої помилки. Ці внутрішні перепони призводять до психологічної неготовності викладача до взаємодії із студентами, негативно впливають на ставлення до вивчення іноземної мови в цілому. Інколи виявляється на краще, якщо викладач не супроводжує виправлення помилки власними ремарками, оскільки вони можуть швидше зашкодити, ніж допомогти. Незадоволеність рівнем знань студентів, якістю підготовки до заняття може призвести до вибуху емоцій, іноді приниження студентів. Такий «зворотній зв'язок» лише негативно вплине на бажання вивчати іноземну мову, оскільки переконає студентів у їхній недолугості та неспроможності опанувати англійську чи будь-яку іншу мову.

Відповідно до опитувань студентів і викладачів формуванню іншомовної професійної компетентності сприяє зворотний зв'язок, який допомагає окреслити майбутні цілі, наголошує успіхи, роз'яснює, як подолати труднощі, підштовхує до зміни ставлення до вивчення іноземної мови. У тих групах, в яких викладачі прислухаються до думки студентів, підбадьорюють, пропонують іншу стратегію дій, з'ясовують причини помилок, а не просто вказують на них, оцінюють бажання працювати, зворотній зв'язок позитивно впливає на мотивацію до оволодіння іноземною мовою, рівень іншомовної професійної компетентності. За такого підходу до суті зворотного зв'язку тести є потрібними не тільки для викладача, але й для студентів. Розумне використання результатів тестування для встановлення прогалин у знаннях з метою пояснити ще раз незрозумілий матеріал і для акцентування навіть невеликих досягнень є саме тим зворотнім зв'язком, котрий здатен вплинути на

мотивацію до вивчення іноземної мови та посприяти формуванню іншомовної професійної компетенції.

Висновки. Відповідно до нашого дослідження зворотний зв'язок здатен суттєво вплинути на формування іншомовної компетентності студентів за умови поєднання коригувальної діяльності із порадами щодо процесу організації навчання. Особливо важливою є оцінювальна компетентність викладача, яка складається із професійних навичок оцінювання та коригування, його здатності психологічно передбачити реакцію студента на привселюдне виправлення помилок, чутливості викладача до особистісних рис студента, його емоційного стану.

Література

1. Божук Т. Роль зворотного зв'язку в навчальному процесі: досвід застосування методів «три конверти» та анкетування / Т. 1. Божук, Л. Малик. // Молодь і ринок. – 2010. – С.94–98.
2. Будас Ю. О. Створення психологічно сприятливої атмосфери для формування професійної іншомовної компетентності / Ю. О. Будас. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Серія Педагогічні науки. – № 3 (81). – 2015. – С.41–46.
3. Дмітренко Н.Є. Застосування проблемних ситуацій для формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх учителів на заняттях з англійської мови / Н.Є. Дмітренко, А.І. Петрова // Іноземні мови. – №3, 2017. – С.23-30.
4. Назола О.В. Роль усного коригувального зв'язку у навчанні студентів іноземної мови / О.В. Назола // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 2. – С.139-147. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_2_18.
5. Романишин І. М. Теоретичні аспекти підготовки майбутнього учителя іноземних мов до реалізації контрольної-оцінювальної компетентності /

І. М. Романишин. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Серія Педагогічні науки. – № 3 (81). – 2015. – С. 108–114.

6. Alderson J. C. Diagnosing Foreign Language Proficiency: The Interface between Learning and Assessment / J. Charles Alderson., 2005. – pp.284.

7. Hatty J. The Power of Feedback [Електронний ресурс] / J. Hatty, Н. Timperley // Review of Educational Research – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/003465430298487>

8. Inbar-Lourie, O. Constructing a language assessment knowledge base: A focus on language assessment courses [Електронний ресурс] / O. Inbar-Lourie // Language Testing – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1177/0265532208090158>

9. Lightbown P. Focus-on-Form and Corrective Feedback in Communicative Language Teaching: Effects on Second Language Learning [Електронний ресурс] / P. Lightbown, N. Spada // Studies in Second Language Acquisition. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1017/S0272263100009517>.

10. Liu L. Corrective Feedback in Classrooms at Different Proficiency Levels: A Case Study of Chinese as a Foreign Language [Електронний ресурс] / L. Liu // Journal of the National Council of Less Commonly Taught Languages. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://doaj.org/article/9c86567ac4934cbc9c265a0e7527a03a>.

11. Lyster R. Corrective feedback and learner uptake: Negotiation of form in communicative classrooms / R. Lyster, L. Ranta. // Studies in Second Language Acquisition. – 1997. – №19. – pp. 37 – 66.

12. Willis J. Conceptualising teachers' assessment literacies in an era of curriculum and assessment reform[Електронний ресурс]/ J. Willis, L. Adie, V. Klenowski // The Australian Educational Researcher. – 2013. - 40/2. – pp. 241–256
Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1007/s13384-013-0089-9>

ВПЛИВ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ НА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дане дослідження вивчає вплив зворотного зв'язку на формування іншомовної професійної компетентності студентів. Знання іноземної мови вважається важливою частиною підготовки фахівців та ключовим фактором успішної кар'єри. Зворотній зв'язок розглядається як один з найбільш ефективних засобів, здатних змінити ставлення студентів до вивчення іноземних мов, полегшити процес вивчення мови.

Учені вважають, що впровадження нових інноваційних методів у викладання іноземних мов має вплинути на засоби оцінювання досягнень студентів. Під час навчання іноземним мовам викладачі повинні зважати на відмінності у вивченні мови студентами в минулому та використовувати зворотній зв'язок, щоб допомогти студентам зрозуміти, чи вони досягають певного прогресу в оволодінні іноземною мовою. Зворотній зв'язок розглядається не тільки як коригувальний, але і як заохочувальний та мотиваційний котрий може змінити навчальне середовище та покращити зв'язок зі студентами.

Автор підтримує думку про те, що вплив зворотного зв'язку співвідноситься із оцінювальною компетентністю викладача та залученням студентів до процесу оцінювання. Оцінювальна компетентність викладача визначається як поєднання спеціалізованих знань з оцінювання, навичок для організації різних видів об'єктивної оцінки студентів, розробки тестових матеріалів, надання зворотного зв'язку та психологічної готовності вчителів до оцінювання. Спостереження та співбесіди показали, що вчителі часто не мають необхідної інформації та навичок для забезпечення слушного й неупередженого оцінювання; почуваються занепокоєними і навіть розчарованими через перенапруження під час іспитів та тестувань. Водночас викладачі виявляли готовність покращити свої навички оцінювання, покращити власну оцінювальну компетентність в цілому.

Ключові слова. Зворотній зв'язок, іншомовна професійна компетентність студентів, оцінювальна компетентність викладачів.

THE IMPACT OF FEEDBACK ON FOREIGN LANGUAGE PROFICIENCY FORMATION

This study examines the impact of feedback on students' foreign language proficiency formation. Foreign language proficiency is considered to be an important part of specialists' training and a crucial factor in a successful career. Feedback is viewed as one of the most efficient means that can change students' attitude to foreign languages, facilitate the process of the language acquisition.

It is acknowledged by scientists that the introduction of new innovative methods into teaching foreign languages should affect the way students' achievements are assessed. While teaching foreign languages educators should take into account students' different learning background and use feedback to help students realize whether they are making any progress in mastering a foreign language. Feedback is regarded not only as a corrective procedure but as an encouraging and motivating one. Moreover, providing feedback teachers can change the learning environment and build a better rapport with students.

The author supports the idea that the impact of feedback correlates with teacher assessment literacy and students' involvement into assessment process. Teacher assessment literacy has been defined as a combination of specialized assessment knowledge, skills for arranging various kinds of students' unbiased assessment, developing test materials, providing feedback and teachers' psychological readiness for assessment. The observations and interviews have pointed out that teachers often lack necessary information and skills for providing reasonable and just assessment; feel impatient and even frustrated because of exams and tests pressure. Simultaneously teachers displayed their willingness to improve their assessment skills, revitalize assessment competence on the whole.

Key words. Feedback, students' foreign language proficiency, teacher assessment literacy